

بررسی میزان گرایش به استعمال سیگار و علل مرتبط با آن در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز، ۱۳۷۷

اردشیر افراسیابی فر* اشرف درخشان** دکتر علی صادقی حسن آبادی*** دکتر عبد الرضا رجائی فرد****

چکیده

استعمال سیگار یکی از علل مهم بیماریها و از قابل پیشگیریترین علت مرگ و میرها است. علیرغم گزارشهای متعدد در خصوص خطرات ناشی از استعمال سیگار، گرایش افسردگی جامعه به آن به خصوص در بین نوجوانان و جوانان، رو به افزایش است. دانشجویان علوم پزشکی نمونه‌ای از جوانان و صاحبان آینده مشاغل پزشکی و بهداشتی خواهند بود، لذا این پژوهش به منظور بررسی میزان گرایش به استعمال سیگار به صورت مقطعی در بین ۶۹۲ نفر از دانشجویان ۱۳ رشته مختلف دانشگاه علوم پزشکی شیراز انجام شد. داده‌ها به وسیله یک پرسشنامه‌ای که روایی و پایایی آن تعیین شده بود، جمع آوری گردید و به وسیله برنامه SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۲۹۷ دانشجوی مرد و ۳۹۵ دانشجوی زن با میانگین سنی ۲۲/۵ سال در این پژوهش شرکت داشتند که ۲۳/۶ درصد آنها مجرد و ۲۶/۴ درصد متأهل بودند. از کل واحدهای مورد پژوهش ۹۰/۹ درصد غیرسیگاری و ۹/۱ درصد سیگاری بودند.

میانگین سن شروع استعمال سیگار ۱۸/۶۵ سالگی بود و ۶۸/۳ درصد آنها قبل از ۲۰ سالگی به این کار مبادرت ورزیده بودند. معاشرت با دوستان سیگاری و تفریح و سرگرمی (۳۶/۵ درصد)، مشکلات روحی و

روانی و کسب آرامش (۲۵/۴ درصد) از مهمترین علت و انگیزه استعمال سیگار بیان شد.

واژه‌های کلیدی: استعمال سیگار، گرایش، دانشجویان علوم پزشکی، شیراز

مقدمه

سیگار نسبت به مواد مخدر کم ارزش‌ترین ماده‌ای است که به آسانی در دسترس عموم قرار دارد و قبح اجتماعی مصرف آن نیز اندک است. بنابراین مردم بویژه نوجوانان و جوانان به آسانی به استعمال سیگار روی می‌آورند و در اثر تداوم مصرف، به آن معتاد می‌شوند (۱). در حال حاضر حدود ۱۱۰۰ میلیون نفر فرد سیگاری در جهان وجود دارد که ۸۰۰ میلیون نفر در کشورهای در حال توسعه و ۳۰۰ میلیون نفر آن در کشورهای توسعه یافته است. ۴۵ میلیون نفر از مردم آمریکا، ۲۵ درصد از جمعیت آلمان و ۷۵ درصد از مردان و

* مربی و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، دانشکده پرستاری

** مربی و عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامائی حضرت فاطمه الزهرا شیراز

*** استاد و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شیراز

**** استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شیراز

بایستی انسانهای آراسته به صفات عالی و انسانی باشند و در کار خود دقیق و دلسوز باشند. از آنها انتظار می‌رود که رفتاری شایسته داشته باشند و در رفتار، کردار و گفتار خود و در راه رفتن و حتی در لباس پوشیدن دقیق باشند، تا بتوانند اعتماد کسانی را که از خدمات آنها بهره می‌جویند، جلب کنند (۷). عقاید، نگرش و رفتارهای بهداشتی دانشجویان علوم پزشکی می‌تواند سرویسهای درمانی را که آنها برای بیماران خود ارائه می‌دهند، تحت تأثیر قرار دهد (۸). لذا با توجه به اهمیت موضوع و استعمال فزاینده سیگار توسط کادر درمانی، این پژوهش در بین دانشجویان علوم پزشکی شیراز انجام شد.

مواد و روشها

این پژوهش مطالعه ای توصیفی-تحلیلی است که در آن به بررسی میزان گرایش استعمال سیگار و علل مرتبط با آن پرداخته شده است. در این پژوهش ابتدا آمار کل دانشجویان واجد شرایط دانشگاه علوم پزشکی شیراز بدست آمد، سپس آمار دانشجویان هر دانشکده به تفکیک مشخص گردید که با تقسیم نسبت به کل، تعداد واحدهای مورد پژوهش در ۶ دانشکده تعیین شد. بر اساس ترتیب شماره دانشجویی در هر دانشکده اولین نمونه به روش تصادفی ساده انتخاب گردید، سپس سایر نمونه‌ها به روش سیستماتیک انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها به وسیله پرسش نامه‌ای صورت گرفت که حاوی ۲۸ سؤال بود که بر اساس اهداف پژوهش تنظیم شده بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است.

یافته‌ها

نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که

۵۰ درصد از زنان روسیه سیگاری هستند. در کشورهای نواحی جنوب شرق آسیا مثل اندونزی، مالزی و تایلند، ۵۰ درصد از مردان و تا ۲۰ درصد از زنان سیگاری هستند. در ایران ۱۲ میلیون نفر از جمعیت ۶۰ میلیونی که سن آنها ۱۱-۳۳ سال است، به سیگار آلوده هستند (۲). عوامل متعددی از جمله رفتار والدین و افراد هم سن و سال، محیط خانواده، تقلید از معلمان، اساتید و هنرمندان باعث گرایش نوجوانان و جوانان به استعمال سیگار می‌شود (۳). بر اساس تحقیق فیاض حسین وهمکاران (۱۹۹۳)، ۱۱ درصد از دانشجویان پزشکی پاکستان، سیگاری فعلی (Current smoker) بودند که متوسط سن شروع سیگار ۱۷ سالگی و مهمترین عامل تأثیر گذار دوستان بوده است (۴). ۹ درصد از دانشجویان مالزی سیگاری بودند به طوری که ۸۸ درصد آنها قبل از ورود به دانشگاه به این کار مبادرت داشته‌اند و ۲۸ درصد آنها بیش از ۱۰ نخ سیگار در روز استعمال می‌کردند. عوامل اجتماعی و تبلیغات سیگار از مهمترین دلایل استعمال سیگار بوده است (۵).

به دلیل تأثیر سیگار بر سلامتی انسان، این رفتار غیر بهداشتی از دیر باز متوجه پژوهشگران و مسئولین بهداشت و درمان در سراسر دنیا قرار گرفته است. استعمال سیگار علاوه بر زیان و ضررهای اقتصادی، نه تنها به سلامت فرد آسیب می‌رساند، بلکه سلامت افرادی را که در معرض دود سیگار قرار می‌گیرند نیز به خطر می‌اندازد. به همین خاطر سازمان بهداشت جهانی، استعمال سیگار را به عنوان یک مانع بزرگ در دسترسی موفقیت‌آمیز بهداشت برای همه تا سال ۲۰۰۰ می‌داند (۶). رفتار دانشجویان علوم پزشکی که صاحبان آینده مشاغل پزشکی و بهداشتی هستند، باید الگویی برای سایر افراد، خصوصاً کسانی که از خدمات آنها بهره می‌جویند، باشد. لذا این گروه

استعمال سیگار داشته است، به طوری که ۹۲ درصد از دانشجویان سیگاری دارای دوستان سیگاری بودند، در حالی که ۸ درصد از آنها فاقد دوستان سیگاری بودند که این از لحاظ آزمون مجذور کای معنی دار است ($P < 0/05$) (جدول شماره ۲). علاوه بر این ۷۳ درصد از دانشجویان سیگاری در خانواده خود فرد سیگاری داشتند که در مقابل، ۲۷ درصد از آنها فاقد فرد سیگاری در خانواده بودند و از لحاظ آماری تفاوت معنی دار است ($P < 0/05$).

جدول ۲: توزیع فراوانی مطلق و نسبی دانشجویان سیگاری مورد پژوهش دانشگاه علوم پزشکی شیراز بر مبنای داشتن دوستان سیگاری، ۱۳۷۷

آبادین درستان نزدیک شما فرد سیگاری وجود دارد	تعداد کل	تعداد سیگاری	درصد سیگاری
بلی	۲۱۷	۵۸	۲۶/۷
خیر	۳۷۶	۵	۱/۱
جمع	۶۹۳	۶۳	۹/۱

میانگین سن شروع استعمال سیگار در این پژوهش ۱۸/۶۵ سالگی (دامنه ۱۵-۲۵ سال) بود. ۶۸/۳ درصد آنها قبل از ۲۰ سالگی مبادرت به استعمال سیگار داشته‌اند که ۲۷ درصد آنها ۵-۱۰ نخ و ۱۴/۳ درصد آنها بیش از ۱۰ نخ سیگار در روز مصرف می‌کردند. از بین مهمترین علت استعمال سیگار، ۳۶/۵ درصد معاشرت با دوستان سیگاری و تفریح و سرگرمی، و ۲۵/۴ درصد مشکلات روحی و روانی و کسب آرامش را بیان نمودند (جدول شماره ۳).

میانگین سن واحدهای مورد پژوهش ۲۲/۵ سالگی (دامنه ۱۸-۳۵) بود و ۵۷/۲ درصد از واحدهای مورد پژوهش مرد و ۴۲/۸ درصد زن بودند. بیشترین درصد واحدهای مورد پژوهش مربوط به دانشکده پزشکی (۴۰/۸ درصد) و پرستاری و مامایی (۱۹/۵ درصد)، و کمترین درصد در دانشکده داروسازی (۷/۶ درصد) بود. ۷۳/۶ درصد از واحدهای مورد پژوهش مجرد و ۲۶/۴ درصد متأهل بودند. در زمان پژوهش ۵۵/۴ درصد در خوابگاههای دانشجویی سکونت داشتند. ۹۰/۹ درصد دانشجویان بررسی شده غیر سیگاری ۰/۷ درصد سیگاری قبلی (Ex-smoker)، ۴ درصد سیگاری گاهگاهی (Occasional smoker) و ۴/۴ درصد سیگاری روزانه (Regular smoker) بودند.

در این تحقیق ۱۵/۴ درصد از دانشجویان مرد در مقابل ۰/۷ درصد از دانشجویان زن، سیگاری بودند که از لحاظ آماری، تفاوت معنی‌داری بین نسبت افراد سیگاری در دو جنس وجود دارد ($P < 0/001$) (جدول شماره ۱)؛ اما تفاوت معنی‌داری بین نسبت افراد سیگاری بر حسب متغیرهای دانشکده محل تحصیل، رشته تحصیلی، سن و وضعیت تأهل مشاهده نگردید ($P > 0/05$).

جدول ۱: توزیع فراوانی مطلق و نسبی دانشجویان سیگاری مورد پژوهش دانشگاه علوم پزشکی شیراز بر مبنای جنس، ۱۳۷۷

جنس	تعداد کل	تعداد سیگاری	درصد سیگاری
مذکر	۳۹۷	۶۱	۱۵/۴
مؤنث	۲۹۷	۲	۰/۷
جمع	۶۹۴	۶۳	۹/۱

داشتن دوستان سیگاری نقش مهمی در شروع

جدول ۳: توزیع فراوانی مطلق و نسبی مهمترین علل گرایش به استعمال سیگار در بین دانشجویان سیگاری مورد پژوهش دانشگاه علوم پزشکی شیراز، ۱۳۷۷

مهمترین انگیزه و دلیل استعمال سیگار	تعداد	درصد
معاشرت با دوستان سیگاری و تفریح و سرگرمی	۲۳	۲۶/۵
مشکلات روحی و روانی و کسب آرامش	۱۶	۲۵/۳
مشکلات خانوادگی و تحصیلی	۱۳	۲۰/۶
سایر موارد	۱۱	۱۷/۵
جمع	۶۳	۱۰۰

بحث و نتیجه گیری

با توجه به هدف کلی و سؤالیهای پژوهش، نتایج تحقیق نشان داد که ۹/۱ درصد از دانشجویان، سیگاری و ۹۰/۹ درصد از آنها غیر سیگاری بودند. در حالیکه در نتایج پژوهش مشابه بین دانشجویان پزشکی کرمان، ۵۰/۸ درصد سیگار را تجربه نموده و در زمان پژوهش ۲۵ درصد سیگار می کشیدند (۹)، لذا درصد دانشجویان سیگاری در این پژوهش کمتر از دانشجویان سیگاری در کرمان بوده است. نسبت دانشجویان مرد سیگاری به مراتب بیشتر از دانشجویان زن بود (۱۵/۴ درصد در مقابل ۰/۷ درصد)، و نسبت افراد سیگاری این مطالعه برحسب جنس با نسبت دانشجویان سیگاری در کرمان که در آن ۳۶ درصد دانشجویان مرد در مقابل ۱/۴ درصد از دانشجویان زن سیگار می کشیدند (۹) مطابقت دارد. همچنین نتایج پژوهش آقای ملک افضلی در کوی سیزده آبان نشان می دهد که ۰/۷ درصد زنان محدوده سنی ۲۰-۲۹ سال از دخانیات (اکثراً سیگار) استفاده می نموده اند، در حالیکه این نسبت در مردان هم گروه سنی ۲۲/۳ درصد بوده است (۱۰)

و یا در مطالعه چنگ و لام (۱۹۸۷) در هنگ کنگ، ۸ درصد از دانشجویان پزشکی زن به صورت گاهگاهی سیگار می کشیدند و درصد دانشجویان سیگاری روزانه در آنها صفر بوده است (۱۱). معمولاً استعمال سیگار توسط خانمها یک رفتار غیر اجتماعی محسوب می شود. زنان خصوصاً خانمهای جوان و نوجوان در جامعه ما کمتر در انظار عمومی سیگار می کشند و در صورت گرایش به استعمال سیگار، به صورت گاهگاهی مبادرت می نمایند؛ لذا نسبت استعمال سیگار در زنان به مراتب کمتر از مردان می باشد.

متوسط سن شروع استعمال سیگار در این پژوهش ۱۸/۶۵ سالگی بوده و پایین ترین سن شروع ۱۵ سالگی و بالاترین سن شروع ۲۵ سالگی بود. ۶۸/۳ درصد از افراد سیگاری قبل از ورود به دانشگاه (قبل از ۲۰ سالگی) استعمال سیگار را تجربه کرده بودند؛ در حالی که براساس نتایج پژوهش مشابه در کرمان، ۳۹/۸ درصد از دانشجویان پزشکی کرمان قبل از ورود به دانشگاه شروع به کشیدن سیگار نموده و ۵۷/۵ درصد آنها در زمان دانشجویی به این کار مبادرت ورزیده اند (۹). نتایج پژوهش فیاض و همکاران (۱۹۹۳) نیز مؤید این بوده است که میانگین سن شروع استعمال سیگار در بین دانشجویان پزشکی پاکستان، ۱۷ سالگی بوده است و ۸۸ درصد آنها قبل از ۲۰ سالگی مبادرت به استعمال سیگار نموده اند (۳)، که تأیید کننده نتایج این پژوهش است. براین اساس می توان نتیجه گرفت، از آنجاکه دوران دبیرستان و راهنمایی با تغییرات جسمی روانی زیادی همراه است، نوجوانان با ورود به دوران جوانی و بزرگسالی دوست دارند کارهای مشابه بزرگسالی انجام دهند که یکی از این رفتارها تقلید از سیگار کشیدن معلمان و هنرمندان و پزشکان است؛ لذا توجه والدین، مسئولین خصوصاً مسئولین

آموزشی و پرورشی مدارس را جلب می‌نماید. در این پژوهش ۲۷ درصد از دانشجویان سیگاری، ۵-۱۰ نخ سیگار و ۱۴/۳ درصد آنها بیش از ۱۰ نخ سیگار در روز می‌کشیدند که در مجموع ۴۱/۱ درصد از دانشجویان سیگاری را در معرض بالای خطرات ناشی از استعمال سیگار قرار می‌دهد. در حالی که بر اساس پژوهش مشابه در کرمان، ۲۲ درصد از دانشجویان پزشکی روزانه ۶-۱۰ نخ و ۶۸/۶ درصد بیش از ۱۰ نخ سیگار در روز مصرف می‌کردند (۹) که نسبت به این پژوهش تعداد بیشتری سیگار مصرف می‌کرده‌اند.

۹۲ درصد از دانشجویان سیگاری اظهار داشتند که دارای دوستان سیگاری هستند، در حالی که ۸ درصد آنها دوستان سیگاری نداشتند که آزمون آماری تفاوت معنی داری را نشان می‌دهد ($P < 0/05$). نتایج تحقیق آقای ملک افضلی نیز مؤید این یافته است که در ۷۰ درصد موارد مشوق افراد به استعمال سیگار دوستان یا همکاران بوده است (۱۰) و نیز نتایج مطالعه فیاض و همکاران نشان می‌دهد که ۶۶ درصد از دانشجویان سیگاری، بیشترین عامل تأثیر گذار در شروع استعمال سیگار را دوستان ذکر کرده‌اند (۳).

همچنین ۷۳ درصد از دانشجویان سیگاری اظهار داشته‌اند که در خانواده‌های خود دارای فرد سیگاری بوده‌اند؛ در حالیکه ۲۷ درصد آنها در خانواده فاقد فرد سیگاری بوده‌اند و آزمون مجذورکای تفاوت معنی داری را نشان می‌دهد ($P < 0/05$). بنابراین می‌توان گفت فرزندان به همان اندازه که رفتار و اعمال خوب والدین خود را تقلید می‌کنند، به همان نسبت ممکن است از رفتارهای دیگر والدین خود، مثل کشیدن سیگار، استعمال مواد مخدر و نوشیدن مشروبات الکلی نیز تقلیدکنند. نتایج پژوهش ملک افضلی در تهران نیز تأیید می‌کند که یک ششم افراد سیگاری با تشویق

افراد خانواده و فامیل سیگاری شده‌اند (۱۰).

مهمترین علت استعمال سیگار توسط دانشجویان سیگاری معاشرت با دوستان سیگاری و تفریح و سرگرمی ذکر شد (۳۶/۵ درصد) و مشکلات روحی - روانی و کسب آرامش در ردیف بعدی قرار داشت (۲۵/۴ درصد). نتایج مطالعه آقای ملک افضلی نیز تأیید کننده این پژوهش است که مشوق و تأثیر گذار اصلی در استعمال سیگار، دوست یا همکار بوده است و در $\frac{2}{3}$ موارد علت کشیدن سیگار، عادت و مشکلات جسمی و روانی بوده است (۱۰) و نیز آقای غفاری احتمال وجود اختلالات روانی مثل افسردگی را با کشیدن سیگار و افت تحصیلی در بین دانشجویان پزشکی کرمان مرتبط می‌داند (۹). کارمیکائیل و همکاران (۱۹۸۸) بیشترین علت گرایش استعمال سیگار را در بین دانشجویان پرستاری در انگلستان، استرس و معاشرت با دوستان سیگاری می‌داند (۱۲) و فیاض و همکاران (۱۹۹۳) بیشترین عامل تأثیر گذار در شروع استعمال سیگار بین دانشجویان پزشکی پاکستان را دوستان سیگاری می‌دانند (۳). واگنر (۱۹۸۵) نیز در تحقیق خود بین پرستاران غرب نیویورک، بیشترین علت را دوستان و احساس راحتی و آرامش عنوان نموده است (۱۳).

تشکر و تقدیر

از راهنمایی و زحمات بی شائبه جناب آقای دکتر محقق زاده رئیس بخش کامپیوتر دانشکده پیراپزشکی که در امور کامپیوتری داده‌های مربوط به این پژوهش ما را یاری نمودند، صمیمانه تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

۱۳۷۸، ۲۵-۳۰

۱۰- ملک افضلی، ح. احمد زاده، ز. بررسی وضعیت استعمال دخانیات در ساکنین کوی سیزده آبان (محدوده پروژه شهری سالم در تهران). طب و تزکیه، (شماره ۳۲)، ۱۳۷۷، ۴۸-۵۱.

11- Cheng K, Lam TH. Smoking among young doctors in Hong Kong :A message to medical educators. Journal of Medical Education 1990; 24:158- 163.

12- Carmicheal A, et al. Survey of student nurses smoking habits in a London teaching hospital. Journal of Respiratory Medicine 1990;84:277 - 282.

13-Wagner TJ. Smoking behavior of nurses in western New York. Journal of Nursing Research 1985; 34: 58-60.

References

۱- سهرابی، ف. سیگار در آئینه تحقیق. چاپ اول، تهران، انتشارات مدرسه، ۱۳۶۹.

۲- پور کاظمی، ل. سیگار، سگته و سرطان. چاپ اول، تهران، انتشارات ناهید، ۱۳۷۴.

۳- سیام، ش. علل گرایش نوجوانان و جوانان به سیگار. بهداشت جهان، سال یازدهم (شماره سوم)، ۱۳۷۶، ۵۵-۵۷.

4- Fayyaz Hussain SF, Moid Z, Khan JA. Attitudes of Asian medical students toward smoking. Journal of Thorax 1995;50:966-967.

5- Yaccob I, Abdullah ZA. Smoking behavior, knowledge and opinion of medical students. Asian Journal of Public Health 1994; 7:88-91.

۶- جوادی، ف. بررسی مقایسه‌ای میزان آگاهی مریبان دانشکده پرستاری و مامایی تهران با دبیران دبیرستانهای تهران، درمورد مضرات سیگار. فصلنامه پرستاری و مامایی ایران، ۱۳۶۶، ۲۲-۲۶.

۷- اصطفهانی، م.م. مجموعه مقالات صاحب نظران درباره اخلاق پزشکی. چاپ اول، تهران، انتشارات معاونت پژوهشی وزارت بهداشت و درمان، ۱۳۶۹.

8-Reza Najem G, Marian R, Foster J. Health risk factors and health promoting behavior of medical , dental and nursing students. Journal of Clinical Epidemiology 1995;48: 841-849.

۹- غفاری، ع. بررسی شیوع کشیدن سیگار در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمان. مجله پزشکی هرمزگان، سال سوم (شماره اول)،

A Survey of Cigarette Smoking Tendency and Its Associated Causes Among Students of Shiraz University of Medical Sciences, 1998

*Afrasiabi-far A. M.S **, *Derakhshan A. M.S.***, *Sadeghi- Hassanabadi A. M.D.****

*Rajaefard AR. Ph.D. *****

Abstract

Cigarette smoking is one of the most important and at the same time ,the most preventible causes of mortality. In spite of extensive medical reports on the hazards of smoking, there is an increasing tendency towards smoking among the young and adolescents. The students in the medical sciences are an example of the young who are the would be professionals in medicine and health. Therefore, this study seeks to investigate the rate of smoking and the probable causes of smoking in this group.

This study was done on 694 students with 13 different majors at the level of under graduate and graduate study at Shiraz University of Medical Sciences. The data were gathered through anonymous questionnaires based on earlier information and the opinion of experienced professors. The data were analysed by a SPSS program .

Three hundred and ninety seven male student (57.2%) and 297 female students (42.8%)with an average age of 22.5 years, participated in this study. Out of these cases 73.6% were single and 26.4% were married. Out of all the subjects, 90.9% were non-smokers and 9.1% were smokers. The average age of starting to smoke, among the students was 18.65 years, and 68.3% started smoking before the age of 20. 36.5% attributed the smoking to the companionship of smoking friends and having fun, 25.4% mentioned psychological, mental problems and getting peace of mind as the major causes for smoking.

Key words: Cigarette smoking, Tendency, Medical sciences, Shiraz.

* M.S. in Nursing, Yasuj University of Medical Sciences

** M.S. in Nursing, Shiraz University of Medical Sciences

*** Professor of Community Medicine, Shiraz University of Medical Sciences

**** Assistant Professor of Statistics, Shiraz University of Medical Sciences